

Invasiva växter

Bakgrund

En invasiv art är en organism som har förflyttats medvetet eller omedvetet med få undantag med mänsklig hjälp och som lyckas etablera sig inom ett nytt område där de skapar oreda i ekosystemet. Invasiva arter anses vara ett av de största hoten mot den biologiska mångfalden. De kan även skapa negativa effekter på ekonomin på grund av sjukvårdskostnader, negativa resultat i jord- och skogsbruk med mera.

Invasiva arter kan konkurrera ut inhemska arter. Anledningar till detta kan vara att den introducerade arten av någon anledning kan växa snabbare på grund av snabb reproduktion och tillväxt eller ta död på dem genom predation. Ofta saknar den introducerade arten naturliga fiender i den nya miljön. Invasiva arter hamnar på nya ställen på grund av människans hjälp men sjukdomar och bakterier kan även förflyttas med till exempel flyttfåglar. Exempel på omedvetet introducerade arter inom Sverige är till exempel mårddhund (*Nyctereutes procyonoides*) och amerikansk kammanet (*Mnemiopsis leidyi*). Avsiktligt inplanterade arter som visat sig vara invasiva är bland annat signalkräfta (*Pacifastacus lenisculus*) och jätteloka (*Heracleum mantegazzianum*).

Man ska inte blanda ihop invasiva och främmande arter. En främmande art har också introducerats utanför sitt naturliga utbredningsområde men den skapar inga problem. Exempel på sådana främmande arter som introducerats i Sverige är fasan (*Phasianus colchicus*) och påsklilja (*Narcissus pseudonarcissus*).

Invasiva växter i Tomelilla kommun år 2014

Nedan listas i Tomelilla kommun förekommande invasiva växter och vad man kan göra åt dem.

Blekbalsamin (*Impatiens parviflora*)
Blomsterlupin (*Lupinus polyphyllus*)
Druvfläder (*Sambucus racemosa*)
Glanshägg (*Prunus serotina*)
Hårkörvel (*Chaerophyllum temulum*)
Jättebalsamin (*Impatiens glandulifera*)
Jätteloka (*Heracleum mantegazzianum*)
Kirskål (*Aegopodium podagraria*)
Palsternacka (*Pastinaca sativa*)
Praktlysing (*Lysimachia punctata*)
Sibirisk björnloka (*Heracleum sphondylium* subsp. *Sibiricum*)
Tysklönn (*Acer pseudoplatanus*)

Blekbalsamin (*Impatiens parviflora*)

Blekbalsamin blommar med ljusgula blommor från juli till september. Den växer i stora bestånd och kan bli ungefär en halvmeter höga. Bladen är spetsigt äggformade och sitter mestadels långt upp på stammen. När frukterna är mogna öppnar de sig explosionsartat vid vidrörande och sprider på så sätt sina frön. Växten växer företrädesvis halvkuggigt längs vägkanter, i parker, i trädgårdar och i ruderatmark.

Växten förekommer inte naturligt i Sverige utan kommer ursprungligen från södra Sibirien. Den planterades in i Lunds botaniska trädgård under mitten av 1800-talet. Där spreds den till andra trädgårdar och så småningom ut i naturen. Stora täta bestånd har på sina ställen kunnat konkurrera ut den naturliga växtligheten på grund av sin effektiva beskuggning.

Bäst effekt vid bekämpning av blekbalsamin har nedklippning precis innan frösättning.

Blomsterlupin (*Lupinus polyphyllus*)

Blomsterlupin är en flerårig ärtväxt som blir ungefär en meter hög och blommar i juni och juli med blå, lila, rosa eller vita blommor som sitter i täta klasar längst upp på stjälken. Den kan användas som prydnadsväxt och foderväxt. Blomsterlupin trivs i soliga och näringsfattiga platser såsom längs vägar och på banvallar. Igenväxta åkrar, trädgårdar och parker är också vanliga växtplatser.

Arten härstammar från Nordamerika och kom till Sverige på 1800-talet. Redan år 1870 började man notera den som förvildad. Idag finns den framför allt i södra Sverige. Då blomsterlupin tillför luftkväve till marken ökar den näringstillgången kring sig. Detta kan ändra sammansättningen av floran i området. Kväveälskande växter kan konkurrera ut andra växter. Blomsterlupin tål torka bättre och konkurrerar även ut andra växter genom utskuggning.

Bästa sättet att bli av med blomsterlupin är att slå ner dem innan fröna mognar. Små bestånd kan grävas upp med goda resultat.

Druvfläder (*Sambucus racemosa*)

Denna buske som ibland växer som träd kan bli drygt fyra meter hög. Den skiljer sig från den vanliga flädern bland annat med gula blommor som blommar i april till maj. Grenarna och kvistarna är ljusbruna. Bladen är parbladiga med ett uddblad. Druvfläder har röda frukter som är giftiga vilket även resten av växten är. Druvflädern växer i trädgårdar och parker samt är vanligt förekommande i soliga och näringsrika skogsbryn och gläntor.

Växten kom till svenska parker som prydnadsväxt på 1600-talet och noterades som förvildad år 1837. Druvfläder kan vara problematisk vid skogsföryngring då den skuggar ut lägre plantor. Frukterna som är bärlika kan medföra feber och kräkningar och blommorna kan orsaka allergi.

Att flisa eller klippa sönder buskagen är ett beprövat sätt att hålla bestånden nere.

Glanshagg (*Prunus serotina*)

Rosväxten glanshagg växer som buske eller träd och kan bli uppåt sex meter hög. Den kallas ibland även för amerikanskt körsbär. Den blommar i juni. Den har smalt äggformade mörkgröna glänsande fint sågade blad. Den har mörkröda, ibland nästan svarta giftiga frukter som blir ungefär en centimeter i diameter. Även dess bark är giftig. Glanshagg sprider sig både med frön och med rotskott. Den är ofta planterad i parker och trädgårdar. Den kan växa i både torra och fuktiga jordar och den trivs bra i de flesta typerna av skogar.

Glanshagg härstammar från östra Nordamerika. Den fördes in till Sverige någon gång på 1800-talet som trädgårdsväxt. Den sprider sig lätt och skapar svårgenomträngliga snår. Den skapar stora problem framför allt vid skogsför yngning då den konkurrerar ut inhemska arter. Den kan även påverka kvaliteten på humusskiktet.

Man bör inte plantera glanshagg i framtiden för att förhindra vidare spridning. Bästa sättet att bli av med dem är att hugga ner dem och försöka bli av med eller förstöra rötterna. Är plantorna små kan man ofta rycka upp dem med rötterna för hand.

Hårkörvel (*Chaerophyllum temulum*)

Hårkörvel är en tvåårig giftig ört som blommar i juni och juli med vita blomflockar. Den kan bli nära åttio centimeter lång. Den påminner om hundkäx men skiljs bland annat på stammen som är långhårig. Stammen är i övrigt ganska hård och rödaktig ofta med lila prickar. De ljusgröna bladen är håriga och sitter tre gånger pardelade med äggrunda småblad. Så småningom blir bladen lila. Växten som framför allt kan hittas i södra delen av Sverige är ganska ovanlig men där den väl förekommer finns den i massor. Den växer företrädesvis i skugga i näringsrik jord i skogar men även i häckar och trädgårdar.

Den noterades i Sverige redan på 1700-talet. Blommorna lockar till sig stora mängder blomflugor och skalbaggar och kan på så vis konkurrera ut andra växter som är beroende av pollinatörer. Den kan dessutom skugga ut lägre växter.

Om man vill bli av med stora bestånd bör slåtter ske innan blomning. Ett effektivt men tidskrävande vis att bli av med dem är också att dra upp dem med rötterna.

Jättebalsamin (*Impatiens glandulifera*)

Detta är en ettårig ört som kan bli uppåt två och en halv meter hög. Den blommar från juli till september med rosa på växten glest spridda blommor. De lansettlika bladen blir ungefär tjugofem centimeter långa. När frukterna är mogna öppnar de sig explosionsartat vid vidrörande och sprider på så sätt sina frön. Ett frö kan skjutas upp till sju meter och överleva upp till arton månader innan det börjar växa. Jättebalsamin trivs i bas- och näringsrika jordar på jordbruksmark, i skogsgläntor, i trädgårdar och parker, i komposter samt i ruteratmark såsom längs banvallar och vägar.

Jättebalsamin härstammar från omgivningarna runt Himalaya och kom till Sverige på mitten av 1800-talet. År 1918 började man notera att den blivit förvildad. Den lever framför allt i södra och mellersta Sverige. Växten missgynnar andra växter genom att den lockar till sig pollinatörer och väljer denna före inhemska arter. Den skuggar dessutom ut andra växter och

konkurrerar på så vis ut dem. Ökad erosion har noterats där växten växer längs vattendrag. Vissa menar att jättebalsamin är en av de fem värsta invasiva arterna i vårt land.

Bete håller bestånden nere. Ett effektivt sätt att bli av med dem är annars att skära ner dem innan de sätter frön. Växten är dessutom frostkänslig och såväl växt som frön kan dö vid frostgrader. Unga plantor har dessutom svårt att klara av stora vattenmängder som kan uppstå till exempel vid kraftiga regn.

Jätteloka (*Heracleum mantegazzianum*)

Växten som kan bli över fem meter hög och en stjälk med en diameter på en decimeter är en flerårig flockblommig växt. Stjälken är giftig och man kan få allvarliga eksem, blåsor och brännskador av den. Växten innehåller så kallade furanokumariner som är fototoxiska, det vill säga de reagerar mot solens UV-ljus och gör huden extra känslig mot solljus. Jätteloka blommar med vita breda blomflockar mellan juli och augusti. Arten trivs i frisk och näringsrik mark i allehanda miljöer såsom gräsmarker, sumpskogar, vid vatten och i ruderalmark bland annat längs vägar och järnvägar.

Jättelokan är ursprungligen kaukasisk men togs till Sverige som trädgårdsväxt där den snabbt förvildades under 1870-talet. Växten har lätt för att skugga ut lägre växtlighet. Ökad erosion har noterats där jättelokan växer längs vattendrag. Morotsflugor (*Chamaepsila rosae*) som kan ge upphov till skada på motrotsodlingar trivs också på jätteloka. Jordbruksverket gav år 1998 ut författningen SJVFS 1998:31 "Statens jordbruksverks föreskrifter om bekämpning av jättelokan (*Heracleum mantegazzianum*)" vilken fastställer att Länsstyrelsen kan besluta vilka åtgärder en fastighetsägare eller nyttjanderättshavare skall vidta för att bekämpa jättelokan. I Sverige kan sjukvårdskostnader och kostnader för bekämpning av jättelokan uppnå uppåt 70 miljoner kronor årligen.

Man kan utarma jättelokans rötter genom att årligen klippa ner växten. Man kan även hacka sönder roten tidigt på våren för att uppnå samma effekt. Se till att växten aldrig får fröa av sig. Bete från får, hästar och kor eller grusbök kan också hämma växtkraften. Man bör alltid vara försiktig vid hantering och bekämpning av jättelokan med tanke på risken för brännskador.

Kanadensiskt gullris (*Solidago canadensis*)

Kanadensiskt gullris kan bli ungefär två meter hög och blommar med gula små vippliknande blomkorgar i augusti till september. De lansettlika bladen blir ungefär två decimeter långa. Förökning sker såväl medelst underjordiska stamskott som av frön. Växten trivs i varierande miljöer men förekommer framför allt i vägrenar och på banvallar samt längs vattendrag, i skogskanter och på åkrar.

Kanadensiskt gullris kom från Kanada till Europa så tidigt som år 1645 och nådde till Sverige år 1864. Den förvildades snabbt men visade inte tecken på invasivitet förrän långt senare. Den kan skugga ut andra växter och på grund av detta även tränga undan vissa djurarter som inte trivs i allt för ensidig flora. Växten besitter dessutom viss allelopatisk förmåga, det vill säga den kan sprida för andra växter giftiga ämnen i sin omgivning. Underjordiska stammar som kan ge upphov till nya växter kan överleva i hundratals år, växt- och rotdelar kan ge upphov till nya bestånd och eftersom varje växt kan bilda nära 10 000 frön sprider sig växten lätt och är svårbekämpad.

Ihärdigt nedklippande kombinerat med marktäckningsmattor har visat sig ge goda resultat för att bli av med kanadensiskt gullris. Att så gräs efter att man slagit ner växten hämmar dess växtförmåga och gör det därmed enklare att ha kontroll över beståndet.

Kirskål (*Aegopodium podagraria*)

Växten kallas även för skvallerkål. Det är en flockblommig växt som blir knappt en meter hög och den blommar med vita blommor under sommarmånaderna. Växten sprids både med underjordiska stammar och med hjälp av frön. De växer i skugga områden med näringsrik jord. Parker, trädgårdar och ängar är vanliga växtplatser. Man kan använda växten i matlagning.

Kirskål har troligen funnits i Sverige sedan bronsåldern. Den fördes dessutom in av munkar på 1600-talet att användas som läkeväxt och grönsak. Det är väldigt svårt att bli av med Kirskål då jordstammarna har en väldigt effektiv skottsbildning där varje enskild bit kan ge upphov till ett nytt bestånd. Växterna sprider sig och tar över områden där annars andra växter hade kunnat växa.

Växten är väldigt svårbekämpad men man bör tänka på att inte hjälpa den att spridas till exempel genom att lägga avklippta växtdelar på komposter och liknande. Att täcka ett bestånd med ett cirka två decimeter tjockt lager av gräsklipp anses på sikt kunna ta död på det.

Palsternacka (*Pastinaca sativa*)

Detta är en tvåårig flockblommig växt som blommar med gula flockar i juli och augusti. Roten påminner om en stor vit morot. Man odlar den som grönsak. Växten kan ge upphov till eksem då den innehåller fototoxiska furanokumariner. Den förvildade varianten trivs bäst i torr mark och växer framför allt i rudertmark, på banvallar och längs vägar.

Växten kommer ursprungligen från Sydeuropa och började odlas i Sverige redan på 1300-talet. Den har ansetts vara förvildad sedan 1600-talet.

Det bästa sättet att bli av med denna växt är att gräva bort den. Man bör alltid vara försiktig vid hantering och bekämpning av palsternacka med tanke på risken för den irriterande effekten den kan ha på hud.

Praktlysing (*Lysimachia punctata*)

Praktlysning är en viveväxt som blir mellan en halv och en meter lång. Den blommar med intensivt gula blommor under hela sommaren. De äggrunda bladen sitter tre eller fyra tillsammans och har svarta prickar på sig. Växten trivs i fuktiga mulljordar. Som förvildad kan man hitta praktlysning i trädgårdar, ruderatmarker och längs vägar.

Man noterade växten i Sverige första gången år 1870. Praktlysing sprider sig väldigt lätt. Det kan växa nya rötter från avskurna stammar.

För att bli av med den här växten borde uppgrävning av rötter vara det bästa sättet. Den kan dock börja växa på till exempel komposter även om man har rötterna uppåt så efter uppgrävning rekommenderas uppeldning för att vara helt säker på att den inte sprider sig vidare.

Sibirisk björnloka (*Heracleum sphondylium* subsp. *sibiricum*)

Detta är en underart till vit björnloka (*Heracleum sphondylium*). Den påminner om jätteloka men är betydligt mindre och spädare. Bekämpningen bör utföras på likartade vis.

Tysklönn (*Acer pseudoplatanus*)

Tysklönn är även kallad sykomorlönn och är ett träd som kan bli närmare trettio meter högt. Barken är grov och flagande. Trädet har handflikiga mörkgröna blad och det blommar med gula hängen i april och maj. Det odlas ofta i parker och trädgårdar men sprids lätt och har naturaliserats i många löv- och barrskogar.

Trädet kommer ursprungligen från mellersta Europa och västra Asien. Det fördes in till Sverige från Holland under 1770-talet. Den har lätt för att sprida sig och ger snabbt upphov till nya tysklönnar. Dess ytliga rotsystem gör dessutom att andra träd och växter har svårt att trivas i närheten.

Bekämpning av små plantor är relativt enkelt, då det lätt går att dra upp dessa. Något större plantor kan man gräva upp och stora träd får man såga ner så nära marken som möjligt. För att undvika rotskott från det fällda trädet kan man borra ner i rötterna. Bete i närheten av bestånd förhindrar ofta vidare spridning.

Generellt

Vid bekämpning av olika invasiva växter är det alltid fördelaktigt att påbörja den så tidigt som möjligt. Är en art väl etablerad kan det vara mycket tidskrävande och kostsamt att bli av med den. Finner man några få plantor är det betydligt enklare att med små medel få bort dessa innan arten i fråga har hunnit orsaka eventuella problem.

Referenser

Carlsson, N. & Persson, H. (2007) *Invasiva Kärlväxtarter i Skåne*. Länsstyrelsen i Skåne län

Krok, T. & Almquist, S. Jonsell, L. & Jonsell, B. (red). (2013) *Svensk flora*. Liber AB, Stockholm

Mossberg, B. & Stenberg, L. (1992) *Den nordiska floran*. Wahlström & Widstrand

Mossberg, B. & Stenberg, L. (2003) *Den nya nordiska floran*. Wahlström & Widstrand

Naturvårdskonsult Gerell. (2012) *Inventeringar i Kronoskogen 2012 – flora, fåglar och fladdermöss*.

Naturvårdskonsult Gerell. (2012) *Inventeringar i Skogsbacken 2012 – flora, fåglar och fladdermöss*.

Naturvårdskonsult Gerell. (2012) *Förslag till skötselplan för naturreservatet Kronoskogen, Tomelilla kommun, Skåne län*.

Naturvårdskonsult Gerell. (2012) *Förslag till skötselplan för naturreservatet Skogsbacken, Tomelilla kommun, Skåne län*.

Naturvårdsverket. (2008) *Nationell strategi och handlingsplan för främmande arter och genotyper*. Rapport 5910, Bilaga G5

Stenberg, M. & Gustafson, S. (2012) *Förslag till skötselplan för naturreservatet Kronoskogen i Tomelilla kommun, Skåne län*. Ekoll Ab.

Stenberg, M. & Gustafson, S. (2012) *Förslag till skötselplan för naturreservatet Skogsbacken i Tomelilla kommun, Skåne län*. Ekoll Ab.

Tyler, T. m.fl. (red.) (2007) *Floran i Skåne. Arterna och deras utbredning*. Lund.

<http://www.artportalen.se/> - Artportalen. Senaste uppdatering 18 september 2014.

<http://www.eppo.int/> - European and Mediterranean Plant Protection Organization (EPPO). Senaste uppdatering 2014

<http://www.iucn.org/> - IUCN, International Union for Conservation of Nature. Senaste uppdatering 23 september 2014

<http://linnaeus.nrm.se/flora/> - Den virtuella floran. Senaste uppdatering 30 maj 2013.

<http://miljömål.se/sv/> - Den svenska miljömålsportalen. Senaste uppdatering 18 april 2012.

<http://www.nobanis.org/> - European Network on Invasive Alien Species

